

РЕЦЕНЗІЇ

ЗОСЬКА Я.В. СУСПІЛЬСТВО СПОЖИВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРАКТИКИ СПОЖИВАЧІВ В УКРАЇНІ : МОНОГРАФІЯ / Я.В. ЗОСЬКА. – ЗАПОРІЖЖЯ : КПУ, 2011. – 350 с.

Дослідження поведінкових стереотипів існуючих практик споживання населення різних категорій в умовах трансформації українського суспільства є вкрай актуальною і недостатньо вивченою проблемою. Відсутність міждисциплінарного і комплексного підходів з боку соціогуманітарних наук у світі (філософії, соціології, економіки, психології, педагогіки, політології, екології, управлінського менеджменту тощо) значно ускладнює вивчення цього феномену масової свідомості, хоча західна соціологія значно просунулася в його дослідженні, створивши особливу галузеву дисципліну – соціологію споживання.

Рецензована монографія є продовженням наукових напрацювань цієї дисципліни, яка, щоправда, лише формується в українському суспільстві, котре не досягає європейських споживчих стандартів. Це створює особливу предметну галузь для цієї дисципліни, на яку не можуть бути механічно поширені теоретико-методологічні надбання західної соціології. Це, на нашу думку, враховує автор монографії, котра прагне модифікувати й адаптувати їх до потреб власного дослідження, акцентуючи на ментальних особливостях української споживчої практики, що надзвичайно суперечлива.

У цьому контексті автор використовує міждисциплінарний підхід, аргументовано дискутує із соціологами, що сповідують методологію позитивізму (О. Конт, Е. Дюркгейм) у вивченні поведінки споживачів і представниками суб'єктивістського підходу щодо тлумачення цієї поведінки (Т. Веблен, Ж. Бодрійяр) у суспільстві споживання.

Для визначення проблемного поля дослідження вдало, на наш погляд, було використано метод ретроспективного аналізу, який дав можливість дослідниці глибше проникнути у предмет вивчення, а це дало змогу більш аргументовано сконструювати описово-аналітичну модель суспільства споживання, що складається в Україні.

У монографії наявні теоретичні напрацювання, які з методологічної і методичної точок зору сприяють розвитку теорії для перехідних суспільств споживання, зокрема, України. Особливий науковий інтерес викликає конкретизація змісту таких понять: “споживча поведінка”, “соціальні практики споживача”, “мотивація”, “цінності та норми споживання”.

Заслуговує на увагу наукова позиція автора щодо формування потреб особистості, вивчення прагнення людей до здорового способу життя, змістовного дозвілля. На основі даних емпіричного дослідження в монографії представлені три моделі споживчої свідомості та практики споживання: активна споживча свідомість і споживчі практики, раціональна й консервативна споживча свідомість та споживчі практики.

Регіональний вимір дав змогу виділити три типи споживчих установок стосовно міського населення, які за соціологічними показниками мають регіональну відмінність.

Слід зазначити, що рецензована монографія за змістом наукового викладу матеріалу, використання понятійного апарату може претендувати на хрестоматійне видання, яке узагальнює різні наукові підходи у вивченні споживчої та споживацької поведінки суспільств з перехідною економікою. Аргументом на користь зробленого нами висновку слугує і значна кількість наукової літератури, яку обробила автор (381 джерело).

Водночас, даючи позитивну оцінку рецензованій монографії, ми не можемо не зважити на складність досліджуваної проблеми, яку однією дисертаційною роботою охопити надто складно. Тому в монографії спостерігається фрагментарний виклад матеріалу. В ракурсі основної ідеї дослідження деякі положення окреслені схематично і потребують подальшого розроблення. Окремі наукові трактовки за темою дослідження носять дискусійний характер, наприклад, авторська дефініція суспільства споживання стосовно українських реалій.

Емпіричний матеріал, використаний у монографії, на наш погляд, дає змогу зробити соціотехнічні рекомендації з питань оптимізації розбалансованої і стихійної системи споживання, яка функціонує в Україні та відзначається деструктивністю і часто нецивілізованістю. Емпіричні дані дослідження можуть стати основою конструювання узагальнювальної моделі системи споживання в Україні. Бажані були б і прогностичні оцінки тенденцій оптимізації споживчих і споживацьких орієнтацій у майбутньому.

У монографії подано панорамне діагностичне бачення функціонування системи споживчих орієнтацій і практик. Як перше в Україні ґрунтовне дослідження монографія “Суспільство споживання та соціальні практики споживачів в Україні” дає поштовх для подальшого поглибленого вивчення зазначеної проблеми, її теоретичне і практичне значення не викликає сумніву.

В.І. ТАРАСЕНКО

*доктор соціологічних наук,
провідний науковий співробітник
Інституту соціології НАН України*

М.А. САКАДА

*кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник
Інституту соціології НАН України*